

Сорочка С. И.

Влияние монетарной политики НБУ на развитие инвестиционных процессов
Охарактеризованы инструменты денежно-кредитного регулирования, осуществлен анализ рычагов монетарной политики Национального банка Украины и их влияние на объемы инвестиций. Сформированы практические рекомендации по совершенствованию денежно-кредитной политики в направлении стимулирования инвестиционных процессов.

Ключевые слова: монетарная политика, инструменты монетарной политики, инвестиционные процессы, передаточный механизм денежно-кредитной политики.

Sorochka S. I.

The impact of monetary policy of NBU on the development of investment processes
Were characterized the instruments of monetary management, the analysis tools of the monetary policy of the National Bank of Ukraine and their impact on investments. The practical recommendations for improving monetary policy towards stimulating investment processes were formed.

Key words: monetary policy, monetary policy instruments, investment processes, transmitting mechanism of monetary policy.

Сорочка Сергій Ігорович – фахівець другої категорії наукового відділу ЛІБС Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.713(477)(043.3)

О. Б. Шулевська

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНОЮ БАЗОЮ БАНКІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано зв'язок між рівнем довіри клієнтів до банків і прозорості, відкритості (поінформованості клієнтів) щодо діяльності банків; обґрунтовано основні підходи до управління ліквідністю банку; удосконалено механізми регулювання та управління банківською діяльністю в умовах євроінтеграції; визначено основні шляхи відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Ключові слова: банківські ресурси, ресурсна база, управління активами і пасивами, власні та залучені кошти.

© О. Б. Шулевська, 2014

Постановка проблеми. У період політичної та економічної нестабільності, коли рівень довіри до банків з боку населення та інших учасників грошового ринку України залишається низьким, особливою актуальності набувають питання забезпечення банків ресурсами, оптимізації їх структури та здешевлення вартості, раціональне та ефективне вкладення їх у малоризикові та високоефективні проекти, оптимальне збалансування пасивів та активів з метою мінімізації ризиків. При цьому вирішення вказаних питань істотно ускладнюється тим, що економіка України знаходиться в стагнації, обсяги позичкового капіталу на грошовому ринку, особливо середньо- і довгострокового, в Україні обмаль, висока вартість існуючих кредитних ресурсів, портфелі активів банків надмірно переобтяжені безнадійною кредитною заборгованістю, залишається надто високою доларизація сфери банківської діяльності, тривалий час не подає відчутних ознак відновлення внутрішнього ринку міжбанківського кредитування тощо.

Формування достатніх обсягів ресурсів банків, оптимізація їх структури, підвищення можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання та домогосподарств у додаткових грошових коштах, визначення шляхів удосконалення управління ресурсами, зокрема, антикризового управління, ставить перед економічною наукою і практикою низку завдань, які потребують наукового і практичного вирішення. Значний внесок у розробку проблематики здійснили вітчизняні вчені – М. Д. Алексєєнко, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюк, О. Д. Заруба, О. А. Кириченко, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, К. Є. Раєвський, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко, російські вчені В. В. Кисельов, В. І. Колесников, А. М. Косой, Л. П. Кролівецька, О. І. Лаврушин, І. В. Ларіонова, Г. С. Панова, В. М. Усоскін; західні вчені Е. Гілл, Е. Дж. Долан, Р. Коттер, Тімоті Кох, Е. Рід, П. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Р. Сміт, Ф. Форд та інші.

Водночас у зв'язку з динамічними змінами середовища діяльності банків, посиленням глобалізаційних процесів, інтеграцією України у європейський простір виникає необхідність подальших поглиблених досліджень формування та управління ресурсною базою банків.

Метою роботи є дослідження сучасного стану ресурсної бази банків; обґрунтування шляхів вдосконалення управління банківськими ресурсами; визначення основних шляхів відновлення кредитування реального сектору та забезпечення прискореного його нарощування в умовах євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Завдання управління ресурсами банківської установи – це підтримання постійного балансу між потребами в ресурсах і можливостями їх придбання на умовах, що забезпечують фінансову стійкість і задоволення інтересів партнерів та клієнтів.

Проведений аналіз стану ресурсної бази банків України засвідчив, що в управлінні нею існує низка проблем, які потребують розробки сучасних підходів та методів управління банківськими ресурсами. З цієї метою дослідимо чинники, які мають суттєвий вплив на формування ресурсів та управління ними.

1. *Чинник ліквідності.* Показник достатності власного капіталу банків не має такого могутнього антикризового (стабілізаційного) потенціалу як це прийнято вважати серед науковців і банкірів – практиків, у т. ч. центральних банків. На наш погляд, для банків найбільшу загрозу становить перша хвиля кризи, тобто паніка серед вкладників і кредиторів. Протистояти цій загрозі власний капітал банку не може, оскільки в цей час він ще знаходиться в неліквідних активах (основні засоби, довгострокові кредити). Перетворити їх в ліквідні кошти можливо лише шляхом продажу в процесі ліквідації банку, що займає тривалий період і тому не може задовольнити потребу негайного виконання банком своїх зобов'язань. Тому практику регулювання власного капіталу потрібно орієнтувати не тільки на нарощування його обсягу і достатності, а й на збереження частини його в ліквідній формі, для чого доцільно ввести відповідний показник ліквідності в систему регулювання банківської діяльності в якості другого цільового орієнтиру (поряд з показником достатності капіталу), як це і передбачено в рекомендаціях Базеля III. Для цього потрібно ось що:

По-перше, доцільно запровадити в практику гнучку зміну нормативів ліквідності, перш за все миттєвої, відповідно до зміни кон'юнктури ринку банківського кредиту – підвищувати в міру її перегріву і знижувати – в міру охолодження, а також диференціювати їх в залежності від ризиковості діяльності конкретних банків, та забезпечити жорсткий контроль за їх дотриманням.

По-друге, оскільки в міру посилення кризових явищ згортаються операції на ринку міжбанківського кредитування, як основного інструмента забезпечення банків додатковою ліквідністю, необхідно адекватно активізувати операції центрального банку з рефінансування комерційного банку. Для цього потрібно докорінно перебудувати сам механізм рефінансування з тим, щоб забезпечити кожному (а не вибірково) банку вільний і оперативний доступ до додаткової ліквідності в центробанку.

По-третє, банківська криза 2008–2009 рр. практично довела, що управління ресурсами банку взагалі і його ліквідністю зокрема має два аспекти: макро- і мікроекономічний. В умовах економічного зростання основний тягар забезпечення ліквідності банку несе його внутрішній менеджмент та ринок міжбанківського кредитування. В умовах кризи ці чинники дають збій і актуалізується централізоване забезпечення банків ліквідністю, тобто макроекономічний механізм. Водночас Україна хоча і пережила уже не одну банківську кризу, цей механізм належним чином не усвідомлений і не відпрацьований.

Тому коли в період нестабільності виникала потреба підтримувати ліквідність окремих банків, уряд та НБУ вибирали найменш ефективний, найбільш адміністративний і сприятливий для розкрадання бюджетних ресурсів механізм – рекапіталізації та рефінансування банків. Так, в лютому 2014 р. НБУ здійснив рефінансування ПАТ «БРОКБІЗНЕСБАНК» на 2 млрд. грн., а вже 4 березня 2014 р. ПАТ «БРОКБІЗНЕСБАНК» і пов'язаний з ним ПАТ «РЕАЛ БАНК» були визнані неплатоспроможними [1].

По-четверте, підтримання ліквідності банку силами власного менеджменту в значній мірі залежить від рівня довіри до банку з боку його клієнтів. Чинник довіри найбільш дієвий за спокійної політичної ситуації та ситуації на фінансовому ринку, в період економічного зростання. Але і в період нестабільності та кризи, особливо на її початку, він дає позитивний результат, стримуючи панічні настрої у клієнтів. Це проявляється у тому, що далеко не в усіх банків відтік вкладів розпочинається з однаковою інтенсивністю. Рівень довіри до банку формується кількома чинниками, з них 2-внутрішні: якість роботи банку (рівень ліквідності, ефективності і стабільності) та рівень прозорості його діяльності. Ці чинники діють паралельно, не підмінюючи один одного. Тобто висока прозорість не може спасти неліквідний банк, а скоріше навпаки, як і належна стабільність і ліквідність банку не може уберегти його від натиску клієнтів, якщо вони не знають про його стан через низьку прозорість.

Проблема прозорості банків має 3 складові: забезпечення клієнтів надійною і повною інформацією за основними показниками діяльності банку; своєчасне і об'єктивне (правдиве) роз'яснення громадськості щодо процесів і явищ, які відбуваються в банківському секторі, на фінансовому ринку і в економіці загалом, представниками уряду, НБУ, міністерств; підвищення рівня знань населення щодо функціонування банків і банківської системи, особливо клієнтів банків, щоб вони могли правильно сприймати отриману інформацію і адекватно вести себе у певній ситуації. Банківська криза в 2008–2009 рр. свідчить про недоліки в роботі щодо забезпечення довіри до банків за всіма трьома напрямками.

2. Більш тісна ув'язка темпів формування та структури ресурсів з потребами і динамікою економічного зростання, відповідно до стратегій та можливостей фінансового ринку України; а отже, і виважена кредитна політика, збалансована за темпами і строками з формуванням ресурсної бази.

З урахуванням цього чинника пропонуємо такі заходи щодо вдосконалення управління ресурсною базою банків.

2.1. Законодавчо заборонити та не відновлювати валютне кредитування банками юридичних і фізичних осіб незалежно від того, мають ці клієнти валютні доходи для погашення таких кредитів чи не мають. Практика валютного кредитування за будь-яких умов суперечить двом конституційним

положенням, а саме: 1) грошовою одиницею України є гривня, а, отже, ніяка інша валюта не може використовуватися в якості грошей; 2) забезпечення стабільності гривні є основною функцією НБУ. Оскільки грошове кредитування забезпечується двома функціями грошей: мірою вартості (визначення обсягу кредиту) і засобу платежу (надання і погашення позички), які в сукупності конструюють поняття грошей, то у випадку валютного банківського кредитування обидві ці функції виконує іноземна валюта (долар, євро тощо), яка набуває статусу грошей і обслуговує значний сектор внутрішнього економічного обороту замість національної валюти, а отже, і є грошовою одиницею в Україні на рівні з гривнею. Більше того, витіснення гривні з цього сектору інвалютою звужує економічну базу, на яку опирається стабільність гривні та ослаблює її. На практиці це проявляється в зростанні гривневого попиту на інвалюту на валютному ринку і зниженні курсу гривні.

2.2. Відмова від валютного кредитування не означає автоматичної відмови від використання валюти для залучення коштів на міжнародних ринках і в депозитних операціях. Ці операції потрібно зберегти за банками. У цьому випадку залучена ними валюта не буде транзитом спрямовуватися на оплату імпорту, а направлятиметься для продажу на внутрішній валютний ринок, де імпортери зможуть купити її за ринковим курсом. Це позитивно вплине на кон'юнктуру ринку, оскільки збільшить попит на гривню, і, цим самим, зміцнить її курс.

2.3. Кредитування лише в національній валюті призведе до зменшення обсягів валютних позичок банків на міжнародних ринках (особливо на першому етапі), до зниження частки валютної складової в ресурсах банків, до ускладнення і подорожчання доступу імпортерів до валютних ресурсів, що загальмує темпи зростання імпорту і покращить стан платіжного балансу, що також позитивно вплине на стабільність гривні. Головне щоб регулятор не розцінював такі зміни в ресурсах банків як погіршення їх становища.

2.4. Відмова від валютного кредитування при збереженні за банками права залучати ресурси на міжнародних ринках і в валютні депозити може ускладнити банкам управління валютною позицією, зокрема дотримання її ліміту. Банки можуть вимагати збільшення цього нормативу, проте робити це недоцільно, оскільки посилиться загроза валютно-курскових ризиків, які банки вже не зможуть перекласти на своїх позичальників.

Отже, повна відмова від валютного кредитування та реалізація даних пропозицій сприятимуть стабілізації національної валюти.

3. *Ефективне управління банківськими ресурсами, особливо в аспекті їх розміщення і використання.* Ідеться, зокрема, про розподіл їх між виробничим і споживчим секторами економіки, між пріоритетними і звичайними підприємствами, галузями, суспільними потребами, а також між видами ак-

тивів: безризиковими і ризиковими, доходними і бездоходними, коротко- і довгостроковими, проблемними і безпроблемними тощо. Із всіх цих тенденцій зупинимося на тих, які гостро проявилися за останній п'ять років:

– випереджаюче зростання беззаставного кредитування населення порівняно з іншими видами кредитуванням. Так, на 01.10.2013 споживчі кредити становили 83% всіх нових позик, або 135,7 млрд грн в загальній сумі виданих кредитів фізичним особам (192,7 млрд грн станом на 01.10.2013) [2]. Це негативно вплинуло на формування інвестиційного клімату економіки і на стабільність банків, оскільки ризиковість беззаставних кредитів значно вища стандартних кредитів.

Для усунення цієї диспропорції потрібно посилити прямі заходи впливу на банки, які допускають подібну диспропорцію. З цією метою пропонуємо для банків, в активах яких 50% і більше становлять споживчі кредити, застосувати з боку НБУ підвищені економічні нормативи. Це дасть можливість знизити ризиковість банківських активів;

– серйозною проблемою використання ресурсів банків є несвоечасне вивільнення їх з обороту позичальників, що призводить до зростання простроченої заборгованості, появи в балансах банків значної частки «поганих» кредитів. Шокове зростання цих показників виявилось чи не найгіршим наслідком останньої банківської кризи, який ще досі заважає стабілізувати фінансовий стан банків.

Вирішити цю проблему можна двома способами: власними зусиллями чи за допомогою передачі боргових портфелів колекторським компаніям. На нашу думку, перший спосіб більш дієвий та ефективний, оскільки дає можливість зберегти клієнтів завдяки індивідуальному підходу до кожного з них з урахуванням його важливості для банку. Але в цьому випадку повернення «поганих» кредитів розтягнеться на тривалий час. Другий спосіб дає можливість швидше погасити заборгованість, але не повністю (практика показує до 40% боргу) і з втратою клієнтів у майбутньому.

Третім способом позбавлення банків проблемних кредитів може бути продаж їх спеціалізованим банкам чи фондам. Так, в Україні 14 вересня 2011 р. на базі банку ПАТ «Родовід Банк» був створений санаційний банк, однією з функцій якого є робота з проблемними активами державних банків. Водночас сьогодні дана практика не отримала ще логічного завершення, оскільки даний спосіб має той же недолік, що і послуги колекторів (загрожує банку втратою клієнтів) та потребує значних сум для викупу проблемних активів у банків. Якщо в країні такий капітал є, то його доцільніше спрямувати на оздоровлення банків з «поганими» активами через механізм емісії привілейованих акцій, що дасть їм можливість за першим способом позбавитися від таких активів у прийнятні для боржників терміни і зберегти своїх клієнтів.

4. Чинник розподілу ресурсів між інтересами банків чи держави, який у міру нарощування банківських ресурсів набуває все більшої актуальності. Якщо вирішення цієї проблеми довірити банкам, то переважна частина ресурсів спрямовуватиметься в високорентабельні, короткострокові та ризикові кредити – беззаставні споживчі кредити, або з коротким терміном обороту капіталу підприємства (наприклад торгівлю). А якщо підключити державу до вирішення цього питання, то ресурси можуть бути потрачені не ефективно і безповоротно.

Щоб поєднати інтереси банків і суспільства, потрібно залучати до використання кредитних ресурсів і банки, і державу. Світова практика знає кілька способів такого поєднання, водночас в Україні використовується лише один – участь держави своїми коштами в сплаті процентів за кредитами, наданими банками підприємствам (під об'єкти), які держава вважає пріоритетними, зокрема підприємствам АПК. Така співпраця банків і держави може бути ефективною, але водночас потребує значно кращого законодавчого забезпечення. Крім того потрібно активізувати банківське кредитування, в першу чергу, реального сектора через надання державою гарантій чи (та) відшкодування частини відсотків за кредитами.

Висновки. Для вдосконалення управління ресурсною базою банків в умовах євроінтеграції необхідно використовувати такі кроки: нарощування величини власного капіталу, необхідного для відновлення довіри до банку; підвищення ролі чинника ліквідності в забезпеченні стабільності банку; посилення відповідальності власників банку за стан його управління; зменшення втрат держави при банкрутстві банків в умовах економічної та політичної нестабільності; забезпечення довіри з боку клієнтів до банківської установи через поінформованість їх про діяльність банку та послуги, комунікації з громадськістю, роз'яснення ситуації та подій; зниження витрат на формування ресурсної бази банку шляхом поступового зменшення депозитної ставки процента, вдосконалення організаційної структури банку, вдосконалення наукової організації праці, скорочення накладних витрат, вдосконалення ціноутворення тощо; проведення виваженої кредитної політики, збалансованої за темпами і строками з формуванням ресурсної бази; зниження частки проблемних кредитів; формування оптимального складу ресурсів банку відповідно до його потреб та можливостей фінансового ринку; застосування новітніх методів управління ризиками.

У період посткризового розвитку економіки необхідно не тільки швидко відновити докризові обсяги суспільного виробництва, а й забезпечити прискорене нарощування їх на новітній структурній основі та інноваційних, конкурентозабезпечуючих технологіях.

Список використаних джерел

1. Парламенту пропонують проаналізувати Брокбізнесбанк // <http://ua.interfax.com.ua/news/general/195569.html>.
2. Огляд ринку кредитування фізичних осіб за 2013 рік // http://ua.prostobank.ua/spozhivchi_kredit/statti/oglyad_rinku_kredituvannya_fizichnih_osib_za_2013_rik.
3. Раєвський К. Деякі питання регулювання банківської діяльності в період світової економічної кризи / Раєвський К., Конопатська Л. // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 22–27.
4. Торконяк Н. М. Стратегічний аспект управління фінансовими ресурсами банку / Н. М. Торконяк // Фінанси, грошовий обіг і кредит. – Л. : Прометей, 2012. – № 1 (37). – С. 267–270.
5. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 20–26.

Шулевская О.Б.

Управление ресурсной базой банков в условиях евроинтеграции Украины

Проанализирована связь между уровнем доверия клиентов к банкам и прозрачности, открытости (осведомленности клиентов) относительно деятельности банков; обоснованы основные подходы к управлению ликвидностью банка; усовершенствованы механизмы регулирования и управления деятельностью в условиях евроинтеграции; определены основные пути восстановления кредитования реального сектора экономики Украины.

Ключевые слова: *банковские ресурсы, ресурсная база, управление активами и пассивами, собственные и привлеченные средства.*

Shulevska Oksana

Resource base management of banks in the integration of Ukraine

Analyzed the relationship between the level of customer's confidence in banks and transparency, openness (awareness of clients) for the activities of banks; The basic approach to liquidity management of the bank; The mechanism of the regulation and management of banking in terms of European integration; the main ways of restoring lending to the real sector of the economy of Ukraine.

Key words: *bank resources, resource base, asset and liability management, own and borrowed funds.*

Шулевська Оксана Богданівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри банківської справи Інституту магістерської та післядипломної підготовки Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).